EUGEN D. POPIN - INTERVIU CU DIANA CÂRLIGEANU

Eminescu – Sonete/Sonnets – Diana Cârligeanu (pseudonim K.V. Twain)

Interviu realizat în aprilie 2025

EP: Anul acesta marchează 175 de ani de la naşterea lui Mihai Eminescu. Ce consideraţi că nu s-a făcut pentru marele gânditor român şi deci ar trebui făcut de acum înainte?

DC: Este frapant, pentru mine, faptul că există multe cărţi valoroase, în limba română, despre viaţa şi opera lui Eminescu, dar acestea nu au fost transpuse în limbi de largă circulaţie—nici măcar în engleză. Pe partea biografică mă gândesc, de pildă, la fermecătoarea carte a lui Teodor Ştefanelli despre Eminescu, sau la cea a lui Tudor Arghezi (practic o colecţie de eseuri, importantă şi pentru faptul că reprezintă opiniile unui alt mare scriitor al României). Pe partea exegetică aş menţiona studiul doamnei Zoe Dumitrescu-Buşulenga, „Eminescu—Cultură şi creaţie" şi pe cel al Rosei del Conte, „Eminescu sau despre Absolut", scris în italiană, tradus în română, dar—din câte ştiu— netradus în alte limbi. La cel din urmă există, într-adevăr, o complicaţie: un traducător al cărţii nu ar şti ce titluri să aleagă, să zicem, în engleză, pentru poemele niciodată transpuse în această limbă şi nu ar putea cita versuri care nu au fost traduse. S-ar cere, după mine, un program de traduceri eminesciene care să plaseze în spaţiul internaţional volume precum cele amintite. Evident, ar fi preferabil ca traducerile să fie valoroase şi nu slabe. Nu am văzut vreo intenţie de a crea şi finanţa un asemenea program, dar împărtăşesc aceste gânduri cu speranţa că ele vor avea ecou în minţile şi sufletele unor români din sfera culturală. Eminescu nu a intrat, cu adevărat, în circuitul marilor gânditori şi creatori dezbătuţi în lume, iar vina aparţine României şi românilor: s-a făcut mult prea puţin pentru facilitarea înţelegerii lui.

EP: V-aţi declarat intenţia de a realiza Integrala Poetică Eminesciană în limba engleză, cu aparat critic. Vorbiţi-ne despre acest proiect.

DC: Suspectez că mulţi români nu ştiu cât de puţin s-a tradus, din creaţia poetică eminesciană, în limba engleză… Maximul atins până la mine aparţine adolescentului Corneliu M. Popescu (mort la cutremurul din 1977) şi este de 70 poeme, reprezentând o cincime din opera poetică. Rămâne, aşadar, de tradus restul de patru cincimi. Eu mi-am propus să traduc totalitatea creaţiei poetice, însoţind-o totodată de un aparat critic care să faciliteze înţelegerea omului şi creatorului Eminescu. Proiectul este estimat la opt volume bilingve şi patru ani de muncă, lucrând numai la asta. Nu există totuşi finanţare în acest moment; munca mea de până acum a fost pro bono.

EP: Ce ne oferă volumul sonetelor, apărut anul acesta la Editura Eikon?

DC: Acesta este primul volum din Integrala-deziderat şi conţine traducerea tuturor sonetelor eminesciene, 31 la număr. (În cadrul aparatului critic sunt traduse şi nouă variante.) Sunt şi alte secţiuni: introducere, cronologie amplă şi bine documentată, perspective, adendă, bibliografie. În introducere am inclus un scurt istoric al traducerilor în limba engleză, o explicaţie a demersului meu, o descriere a prezentului volum şi unele note tehnice despre tipul de sonet realizat de Eminescu. Adenda conţine primul exerciţiu sonetistic al lui Eminescu, care a avut loc în 1869 şi a fost ocazionat de o serie de concerte ţinute de soprana Carlotta Patti (c. 1840-1889) la Bucureşti. Am explicat că numai

două din cele 31 de sonete sunt prelucrări: *Sătul de lucru*, cu punct de plecare în Sonetul XXVII de William Shakespeare, și *Veneția*—o prelucrare în multe etape a sonetului *Venedig* de obscurul poet italo-german Gaetano Cerri (1826-1899). Celelalte volume ale Integralei ar urma să fie realizate după modelul acestui prim volum, cu toate secțiunile bilingve.

EP: Ne puteți împărtăși care va fi următorul volum?

DC: Da. Va fi *Memento mori*, panorama de 217 strofe și 1302 versuri pe care unii au numit-o intraductibilă. Se află, prin mine, la prima traducere integrală într-o limbă străină (finalizată încă din anul 2023). Este în plan pentru publicare tot în acest an, 2025.

EP: Ați menționat că Eminescu a prelucrat un sonet shakespearian. Ce ne puteți spune despre relația Eminescu-Shakespeare?

DC: Ne-a vorbit chiar Eminescu despre această relație, în articole, note de manuscris și poemul *Cărțile*—unde bardul englez este numit „prieten blând al sufletului meu". Am tradus deja acel poem, care va fi inclus într-un viitor volum al Integralei. Eminescu a studiat operele lui Shakespeare în tinerețe, în limbi intermediare, și a tradus un fragment din *Timon din Atena*: traducere rămasă nefinalizată. Zoe Dumitrescu-Bușulenga spunea că geniul englez a avut o „influență catalitică" asupra geniului român, iar relația dintre ei este o ilustrare a modului în care „geniile se interceptează".

EP: Care sunt principalele dificultăți ale traducerii poeziei eminesciene și care sunt diferențele-cheie între traducerile dvs. și cele anterioare?

DC: Traducerea poeziei înseamnă transpunerea sensului *împreună* cu menținerea unei scheme prozodice cât mai apropiate de cea originară. Dificultăți pot apărea în găsirea rimelor, în redarea unor regionalisme sau arhaisme, și în păstrarea numărului de silabe (*Luceafărul* este în stil baladesc, cu o alternanță de 8-7 silabe ce trebuie menținută). Versurile scurte pot fi surprinzător de greu de redat, întrucât lipsește „spațiul de manevră". Traducerile anterioare au avut neajunsuri importante: arhaismul excesiv, banalizarea limbajului, devierea masivă de la prozodie și unele ieșiri din registrul eminescian. Există o largă paletă de arhaisme care au îngreunat mult lectura și care nu se regăsesc în traducerile mele, e.g. *wouldst, shouldst, could'st, wilt, shalt, o'er, e'en, ne'er, thou, thy, thee, thine*. Consider că aduc îmbunătățiri la nivel de precizie, eufonie și stilizare a limbajului. Pe total, Eminescu sună mai modern—și este mai ușor de receptat—în traducerile mele.

EP: Ce gândiți despre importanța lui Eminescu, atât pentru români, cât și pentru cultura universală? Putem spera la o receptare mai serioasă a lui, de către publicul străin, decât a existat până acum?

DC: Eminescu a fost un caz rarisim de om și creator, combinând o hiper-genialitate cu o înaltă moralitate și o mare pasiune pentru binele neamului și patriei sale. Ne-a lăsat totodată o moștenire culturală cu care un om ar putea petrece lejer o viață mult mai lungă decât cea a creatorului. Alți mari gânditori ai României au înțeles fenomenul cu care avem de-a face: Blaga a vorbit despre Ideea Eminescu, Noica despre Miracolul Eminescian… Filosoful Constantin Noica, aplecat asupra caietelor eminesciene, le-a comparat cu acelea ale lui Leonardo da Vinci și ale lui Paul Valéry. Știu concret că spațiul anglofon are multă deschidere culturală, studiind secolele trecute și chiar antichitatea, și cred că ar reacționa pozitiv dacă ar afla despre acest geniu puțin cunoscut al Europei de Est care a încorporat în opera sa folclorul românesc, filozofia germană, gândirea indică și idei precum doctrina reîncarnării—validată științific prin cercetările lui Ian Stevenson și bine cunoscută antichității (Pitagora, Empedocle, Buddha Sakya-Muni își aminteau vieți anterioare)… În secolul XIX Eminescu se întreba, vizavi de reîncarnare, câți indivizi se află într-un singur om: este o îndrăzneală intelectuală pe care nu o posedă mulți astăzi. (În mod interesant, dintre gânditorii Vestului filozoful german Schopenhauer a fost, poate, cel mai pasionat de

gândirea asiatică, pe care a menționat-o frecvent în opera sa „Lumea ca voință și reprezentare”.) Cred că Integrala cu aparat critic propusă de mine ar putea ajuta mult la înțelegerea lui Eminescu de către străinătate, dar—așa cum am explicat în debutul interviului—nu este singurul lucru care ar ajuta.

EP: Aveți un sonet sau poem preferat? Ce vă atrage în mod deosebit la opera eminesciană?

DC: Întreaga operă este fascinantă și se constituie chiar într-un tot unitar, dar mă atrag în special lucrările cu evident substrat filozofic, e.g. *Glossă, Tat twam asi, Odă (în metru antic)*. Dintre sonete, aș alege *Oricâte stele*… Nu am studiat filozofie la modul formal, dar am acumulat multe lecturi personale în filozofie și arii conexe, întrucât mă interesează întrebările fundamentale despre univers, timp, om, mersul istoric.

EP: Vă mulțumesc pentru interviu și vă doresc succes în împlinirea acestei inițiative de mare interes!

DC: Mulțumesc frumos. Îmi doresc din inimă să văd Integrala realizată într-o bună zi… pentru Eminescu, pentru cultura română, pentru universalitate, pentru spiritul uman cel profund amenințat.

Lansarea volumului la Biblioteca Metropolitatnă din București pe youtube:
https://www.youtube.com/watch?v=TSL-1l2MKr0